

РОДСТВОТО НА НЯКОИ ЕЛЕМЕНТИ В ПРОЛЕТНИТЕ ПРАЗНИЦИ ОТ ЧЕПИНСКИЯ КРАЙ II

Георги Куманов

Исторически музей – гр. Велинград

Широк спектър от фактори обуславя оформянето на наблюдаваното родство на някои елементи в пролетните празници на българите християни и българите мюсюлмани ¹. Сред тях могат да се посочат: следи от общо езическо и християнско минало, влияние от съседни райони и етнографски групи, трансформация в празничния календар, вследствие на отмиране на традицията в Новото време ², взаимно въздействие и дифузия в обредността на двете конфесионални общности. В настоящето изследване вниманието е насочено към последния фактор.

Този дискурс на проблема дава основание за най-общо групиране на проследените родствени елементи:

1. Към първата група спадат елементи от пролетните празници, при чието оформяне могат да се търсят следи от въздействието на всички посочени по горе фактори, включително и на взаимодействието между двете конфесионални общности. В едни от случаите, тези елементи имат различно (за всяка от общностите) разположение в празниците – обредите със здравеца, изнасянето на чеиза; в други, те са с еднакво разположение – топене на китки, люлките и др. Те са разпространени и практикувани из цялата българска етническа територия. При тях трудно може да се посочи кой е най-значимият фактор за оформянето им.

2. Към втората група спадат елементи от пролетните празници, в чието навлизане в обредните практики се откроява влиянието на взаимното въздействие на двете конфесионални общности. От тази група ще се разгледа най-напред един специфичен елемент, срещащ се само в две от селищата на Чепинско – Каменица и Драгиново. Това е боядисването на яйца на Гергьовден и включването им в предсватбената обредност ³. Необходимо е да се посочат някои от характеристиките на населението на двете селища. То е съставено предимно от староселци. Каменица е изцяло населена с християни, а Драгиново – с мюсюлмани. Като оформени конфесионални общности, те съществуват от векове ⁴. Двете селища са съседни и близко разположени. Всичко изброено дотук за населението им е допринесло за изграждането и наличието на действени модели на съжителство между двете общности ⁵. Отсъствието на шаренето на яйца на Гергьовден от обредните практики на мюсюлманските общности в другите чепински селища затваря възможния кръг на взаимодействия само между Драгиново и Каменица. Така обусловено, оформянето на този елемент е резултат от последователното му възприемане от християни и мохамедани. Предполагаемият ход на навлизането му започва с мюсюлманската общност в Драгиново. Може да се предположи, че първоначално тя го включва като елемент на Гергьовденското празнуване и предсватбените обреди, а едва по-късно той се възприема и от християнската общност в Каменица.

Вторият пример от тази група, на който ще се акцентира, е обредното изкъпване в баня със здравец на Гергьовден, практикувано от жени християнки в Чепино. Като елемент от пролетните празници на българите мюсюлмани се среща на Благовец (Чепино, Грашево, Св. Петка) и на Гергьовден (Чепино, Драгиново) ⁶. За обредното изкъпване са използвани баните в Чепино и вероятно, баните в Лъжене (за Св. Петка). Те са построени в средата на XVIII век и в последвалите десетилетия се включват в

обредността на мюсюлманската общност. Сам по себе си този елемент не изненадва – той е част от традиционната обредност на Гергьовден. Практикува се от българи християни и българи мюсюлмани⁷. Специфично е включването на баните като място за провеждането му. В Чепино староселци са само мюсюлманите. Християнската общност се формира в края на XIX и началото на XX век от преселници, предимно от Разложко и долината на Места. Късното построяване на баня в Каменица – началото на XX век, изключва християнската общност на това селище като фактор на въздействие. Засега сведения за практикуването на обредно къпане в баня от Разложко и долината на Места не са открити⁸. Би могло да се предположи, че взаимодействието с мюсюлманската общност и нейното влияние стоят в основата на включването му в обредните практики на християнската общност. Времето му разположение се измества – преди изгрев слънце на самия празничен ден. Променят се и участниците – те са само жени и деца. Тук, както и в предния проследен случай, е налице основа от по-стара традиция, върху която се изгражда съответният, нов за общността елемент на празничната обредност. По-късно обредното къпане в баня със здравец се възприема и от християнската общност в Каменица, но се практикува на 5 май, преди празника на св. Георги. Това негово времево разположение се открива и в Драгиново, макар че тук то се практикува в извор, река⁹. Този факт също потвърждава ролята на взаимодействието между двете общности при оформянето на обредността на Гергьовден. От всичко казано до тук може да се заключи, че взаимното въздействие между конфесионалните общности от Чепинско е значим фактор при оформянето на родствени елементи в пролетните празници. Взаимодействието е двустранно и се приема и от двете общности. Като резултат, става обогатяване на празничната обредност с нови елементи. Те придават определена локална специфика на отделните селища и същевременно като цяло, на Чепинския край.

БЕЛЕЖКИ

1. По-подробно тези елементи са проследени в статията на **Г. Куманов** Родството на някои елементи в пролетните празници от Чепинско I. В: сб. Фолклорното родство. Тезиси. Съст. Р. Малчев, К. Рангочев, Н. Ненов. С., 1999, 72-74.
2. **Дражева, Р.** Календарни празници. В: Пирински край. С., БАН, 1980, 455. Това изследване се посочва, тъй като то разглежда процеси, близки до ставащите през първата половина на XX в. в Чепинско.
3. **Арнаулов, Ал.** Из миналото на Северозападните Родопи. Пазарджик, 1995; **G. Koumanov.** Contact between the confessional communities in Velingrad region during Easter holidays. In: Religion and Folklore. 1995 (под печат).
4. **Кил, М.** Разпространение на исляма в българското село през Османската епоха (XV-XVIII в.): Колонизация и ислямизация. В: сб. Мюсюлманската култура по българските земи. Т. 2. Съст. Р. Градева, С. Иванова. С., 1998, 72-76.
5. **Георгиева, Цв.** Съжителството като система във всекидневния живот на християни и мюсюлмани в България. В: сб. Връзки на съвместимост и несъвместимост между християни и мюсюлмани в България. С., 1995; **G. Koumanov.** Op. cit. Посочените примери се отнасят за основните религиозни празници, включително Великден, където великденските яйца са съществен и очакван елемент на даряваната обредна храна от християни на мюсюлмани.
6. **Примовски, Ан.** Общност на някои обичаи у родопските българи. В: Народностна и битова общност на родопските българи. С., БАН, 1969; **Арнаулов, Ал.** Цит. съч., 92.
7. **Теодоров, Ев.** Древно тракийско наследство в българския фолклор. С., 1972, 12. Описани са примери на обредно къпане на жени преди изгрев слънце в течаща вода.
8. **Дражева, Р.** Цит. съч., 438-450.
9. **Арнаулов, Ал.** Цит. съч., 92.